

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

مقاله نویسی علوم انسانی

اصول تنظیم قراردادها

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله

نقش شاخصه های فرهنگی اقوام در طراحی دهکده توریستی شیروان

نیلوفر اصغری

گروه معماری، واحد گنبد کاووس، دانشگاه آزاد اسلامی، گنبد کاووس، ایران

NilooFar2800@yahoo.com

سمیرا طالب الحق

گروه معماری، واحد گنبد کاووس، دانشگاه آزاد اسلامی، گنبد کاووس، ایران

St.61500@gmail.com

علیرضا باوندیان

گروه معماری، واحد گنبد کاووس، دانشگاه آزاد اسلامی، گنبد کاووس، ایران

Bavandian@yahoo.com

چکیده

بشر با دگرگونی محیط زیست خود و تغییر و تحولات زیان باری که انجام داده، فضای ناخوشایندی را در محیط های شهری برای خود ساخته است که برای فرار از آن مشتاق به تفریح در طبیعت و دسترسی به نقاطی است که به وسیله نظام حمل و نقل مدرن به سهولت امکان پذیر نباشد. امروزه صنعت گردشگری که ناشی از نیاز درونی انسان هاست به یکی از فعالیت های مهم و شاخص اقتصادی کشورهای تبدیل گشته است و در تأمین منافع ملی کشورها و نیز در بخش اقتصاد، فرهنگ و ... نقش موثری را ایفا می کند. کشور ما ایران دارای فرهنگی بسیار متنوع و تاریخ کهنی است و یکی از غنی ترین کشورهای جهان از حیث آثار باستانی در بیشترین دوره های تاریخی تمدن و فرهنگ بشر و حتی ما قبل تاریخ است. می توان با برقراری رابطه بین فرهنگ و گردشگری این گنجینه را به منبع خوبی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی تبدیل کرد زیرا فرهنگ دیرینه کشورمان از مؤلفه ها و عناصر متعددی تشکیل شده که از جمله آن ها می توان به زبان پارسی، آداب و رسوم و اعیاد ملی، ادبیات و شخصیت های اسطوره ای، معماری ایرانی، تنوع قومی و دین اسلام و ادیان و مذاهب های مختلف اشاره کرد. این تنوع و گوناگونی که در فرهنگ و تمدن کهن ایرانی دیده می شود را میتوان برای کشورمان به لحاظ گردشگری، با برنامه ریزی و مدیریت صحیح تبدیل به یک سرمایه ارزشمند و جاذبه کرد زیرا از نظر فرهنگی ایران از ظرفیتهای گردشگری بالایی برخوردار است. منطقه گلیل واقع در شیروان در استان خراسان شمالی یکی از مناطق مستعد برای توسعه طبیعت گردی است. این منطقه توانایی توسعه فعالیت های مختلف گردشگری از قبیل تماشای حیات وحش، قابقرانی و اسب سواری را دارا می باشد.

واژگان کلیدی: گردشگری، فرهنگ ایران، آداب و رسوم، گلیل شیروان.

۱. بیان مسأله

توجه به توریسم و جذب گردشگر چند دهه ای است که یکی از مهمترین مسائل اغلب کشورها شده است، به طوری که صنعتی جدید به نام صنعت گردشگر را پدید آورده است. این صنعت علاوه بر رونق اقتصادی در یک منطقه، یکی از اصلی ترین پل های ارتباطی برای تبادل فرهنگی قومیت های مختلف آن منطقه می باشد به طوری که توریسم و گردشگر با حضور خود در یک محل می تواند علاوه بر صرفه اقتصادی ابزاری برای انتقال هنرهای آیینی، فرهنگی و اجتماعی آن منطقه به سایر نقاط باشد.

کشور پهناور ایران نیز با دارا بودن پتانسیلهای غنی فرهنگی، اجتماعی و محیطی چند دهه ای است که برای فعال نمودن صنعت گردشگری برنامه ریزیهای گوناگونی را انجام داده است، یکی از اصلی ترین تصمیمات گرفته شده فراهم نمودن زیرساخت های اولیه برای جذب و حفظ توریسم در اکثر نقاط گردشگری کشور می باشد.

در این میان بعضی از مناطق به علت دارا بودن ظرفیت جذب بالای توریسم نیاز به توجه بیشتری دارند که تپه گردشگری گلپل شیروان با توجه به دارا بودن پتانسیل های فرهنگی (وجود قومیت های کرد، ترک، بلوچ و...) و تفریحی (جاذبه های فوق العاده طبیعت دشت شقایق، جنگل ارس و...) و همچنین دارا بودن موقعیت جغرافیایی مناسب (مرز بین ایران و ترکمنستان) جزء مناطقی است که همه ساله پذیرای تعداد بسیار زیادی از هموطنان و توریسم های خارجی می باشد. اما با توجه به نبودن زیر ساخت های مناسب در این منطقه امکان تبادلات فرهنگی و اجتماعی که هدف اصلی صنعت گردشگری است بسیار ضعیف می باشد.

هدف اصلی این رساله اولاً طراحی یک فضای مناسب برای ایجاد همبستگی و مشارکت بیشتر قومیت های مختلف این ناحیه در تپه گردشگری که یک مکان مناسب برای انجام ورزش ها و آیین های محلی است می باشد. ثانیاً طراحی مکانی مناسب برای پذیرا بودن توریسم و گردشگر است تا از این طریق بتوان فرهنگ و آیین های غنی اجتماعی این منطقه را حفظ و احیاء نمود. فرض من در این پژوهش این است که می توان از طریق طراحی یک دهکده توریست فرهنگی، پایداری اجتماعی اقوام را در منطقه بهبود بخشید علاوه بر آن می توان با اجرای این طرح صنعت گردشگری را که عامل رونق اقتصادی و فرهنگی است خیلی بیشتر از گذشته فعال نمود.

فعالیت اصلی در دهکده توریستی فرهنگی اقوام این است که در آن جوانان قومیت ها از یک سو به بیان و مطرح کردن هویت و هنرهای آیینی و دیداری خویش و احساسات و اندیشه هایشان می پردازند و از سوی دیگر بر ذخیره فرهنگ ملی می افزایند لذا دهکده توریستی فرهنگی اقوام باید به طور همه جانبه معرف هویت گذشتگان و عاملی در برانگیختن روحیه کشف و ابداع و خلاقیت در جوانان باشد.

در سالهای نیمه دوم دهه ۶۰ پس از پایان جنگ تحمیلی و توسعه ساخت مراکز نمایش هنرهای دیداری و آیینی در اولویت قرار گرفت و نمونه های خوبی از این مراکز هر چند به عنوان گام اول تاسیس گردید که متأسفانه بخش عمده ای از این مراکز همچون دیگر نهادهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در پایتخت متمرکز گردیده است. لذا برای فعال نمودن پتانسیل های بالقوه فرهنگی و گردشگری سایر نقاط کشور از جمله تپه گردشگری گلپل شیروان، مطالعه و بررسی انجام چنین پژوهش هایی جهت طراحی همایش سرای اقوام ضرورت می یابد.

۲. اهمیت موضوع تحقیق

جهانگردی یکی از بزرگترین و متنوع ترین فعالیتهای دنیا به حساب می آید و بسیاری از کشورها این فعالیت پویا را بعنوان منبع اصلی درآمد اشتغالزایی و توسعه ساختار زیربنایی خود محسوب می نمایند. کشور ایران بدلیل برخورداری از تمدنی بزرگ و

پیشینه تاریخی چند هزار ساله و شرایط اقلیمی مناسب) کشور چهار فصل (یکی از ده کشور باستانی است که متأسفانه در مقایسه با منطقه جنوب شرقی آسیا سهم قابل توجهی در جذب جهانگرد را ندارد.

شیروان در حال حاضر یکی از قطبهای توریستی کشور است و بدلیل سهولت دسترسی به مراکز جمعیتی کشور از قبیل مشهد موقعیت ویژه ای را دارا است. تنوع گردشگری در این استان شامل آثار تاریخی و یادمانی و فرهنگی می باشد که باعث شده این استان در فصل تابستان برای توریسم تابستانی در مناطق مختلف خود مناسب شناخته شود.

در این زمینه باید باز توزیع جمعیت در سطح استان فراهم شود تا زمینه اقامت طولانی تر در قسمتهای مختلف استان فراهم شود.

۳. هدفهای تحقیق

موثر سازی تپه گردشگری گلیل از طریق تجمیع و ارتقاء فرهنگ منطقه در این مکان فعال نمودن چرخ صنعت گردشگری بین ایران و ترکمنستان
شناساندن کامل تمدن و فرهنگ مردم منطقه به توریستها و گردشگران
تجمیع انواع فرهنگها و آداب و سسن موجود در منطقه در یک مکان
آشنا شدن مردم منطقه، مخصوصاً جوانان با تمدن غنی خویش که از مهمترین اهداف به شمار می رود
ایجاد مکانی جهت نمایش آیین و رسوم مردم منطقه
ایجاد مکانی جهت نمایش ورزش های محلی (کشتی، اسب دوانی و ..)

۴. سوالات یا فرضیههای تحقیق

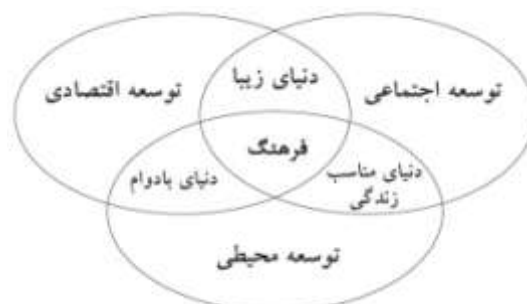
چرا باید به صنعت گردشگری و توریسم پرداخته شود؟
عوامل فرهنگی و اجتماعی جذب توریسم و گردشگر چیست ؟
روش های حفظ و احیاء فرهنگ اقوام کدامند؟
چگونه می توان حس مشارکت و همبستگی را در اقوام با استفاده از طراحی دهکده توریستی فرهنگی افزایش داد؟
صنعت گردشگری و توریسم می تواند تاثیر بسیار زیادی بر ارتقاء فرهنگی منطقه بگذارد.
طراحی یک فضای فرهنگی گردشگری مناسب در تپه گلیل شیروان، برای توریسم می تواند عامل موثری جهت حفظ و انتقال مفاهیم فرهنگی و هنری این منطقه باشد.
فراهم نمودن زیر ساخت های اقامتی و ورزشی می تواند عامل موثری در جذب جوانان و گردشگران به این منطقه باشد.

۵. چارچوب نظری تحقیق

واژه (culture) یا همان فرهنگ که از زبان کلاسیک لاتین ریشه می گیرد، نخست در آلمان به کار برده شده، اما نه به معنای امروزی، بلکه به معنای کشت و کار و بهسازی است. در واقع یکی از عوامل اساسی که باعث پیدایش مفهوم تازههای برای فرهنگ شد، پدید آمدن مفهوم پیشرفت در تاریخ بود. در دوره رنسانس برخلاف دوره های پیش این احساس در افراد به وجود آمد که انسان ناخواسته به چیزهای بزرگ و تازه هایی دست یافته و پیشرفت زیادی کرده و علت آن هم خردورزی و همه گیر شدن روشن اندیشی بود (شمس و امینی، ۱۳۸۸). رالف لینتون، فرهنگ را ترکیبی از رفتار اکتسابی می داند که به وسیله اعضای جامعه معینی از نسلی به نسل دیگر منتقل می شود و میان افراد مشترک است (خاکپور و شیخ مهدی، ۱۳۹۰). همچنین شاین فرهنگ را در سه سطح مختلف تعریف می کند:

مظاهر فرهنگ که شامل تمام پدیده هایی که قابل دیدن، شنیدن و لمس کردن هستند و البته کشف مفهوم آنها بسیار دشوار است.

سطح ارزش های حمایتی، هنجارها و قواعد رفتاری (که نشان دهنده اولویت ها یا چیزهایی هستند که باید انجام شوند)، مفروض های اساسی که شامل عقاید درست فرض شده و غیرقابل مجادله، ادراک ها، افکار و احساس ها هستند و منبع نهایی ارزش های عملی به شمار می روند (موحدی، ۱۳۸۵).

نمودار ۱: رویکردهای توسعه در فرهنگ

از آنجایی که پروژه در یک بستر با قومیت‌های متفاوت طراحی می شود در نتیجه متغیر مستقل در این رساله (فرهنگ، شیوه زندگی، محیط اجتماعی، محیط کالبدی) اقوام منطقه تپه گللی شیروان می باشد و متغیر وابسته (هویت و الگوی سازمان دهی) مردمان این قومیت ها می باشد. لازم به ذکر است که توریست و گردشگرها نیز به عنوان متغیر مداخله گر در طراحی این مجموعه تحت کنترل قرار می گیرند. نحوه بررسی و اندازه گیری متغیرها نیز با مطالعه میدانی از لایه های متفاوت فرهنگی قومیت ها با پرسشنامه صورت خواهد گرفت.

۶. روش تحقیق

روش تحقیق حاضر به صورت جمع آوری اطلاعات و گردآوری نمونه های تطبیقی به روش الکترونیکی و کتابخانه ای است. این پژوهش که در قالب کار تحقیقاتی مورد مطالعه قرار خواهد گرفت، ابتدا به جمع آوری اطلاعات پایه مرتبط با فرهنگ، تفریح، اقامت، گردشگر، طبیعت و شناخت فضاهای فرهنگی، تفریحی، اقامتی، گردشگری به صورت کمی و کیفی و سپس نمونه های مشابه جهت الگویابی فضای فرهنگی، تفریحی، اقامتی و گردشگری جستجو و تحلیل خواهد شد و نهایتاً بر مبنای اطلاعات جمع آوری شده اقدام به دسته بندی داده های کمی و کیفی نموده سپس با آنالیز داده های موجود بر اساس فرآیند طراحی برنامه محور به طراحی معماری دهکده توریستی فرهنگی اقوام پرداخته خواهد شد.

۷. پیشینه پژوهش

ساماندهی الگوهای گردشگری در استان مازندران با تاکید بر مکانیابی دهکده های گردشگری، نوشته سید حسین حسینی: تحقیق حاضر به منظور استفاده بهینه از قابلیت‌های گردشگری و جلوگیری از تک محصولی شدن صنعت گردشگری و افزایش میزان رضایتمندی گردشگران و در نهایت دستیابی به توسعه پایدار گردشگری بر آن است تا با شناسایی مکان‌های مناسب برای ایجاد این‌گونه مجتمع‌ها (شهرستان نور)، الگوی جدیدی را برای توسعه گردشگری استان پیشنهاد کند. برای مکان‌یابی بهینه این نوع

مجموعه ها در استان مازندران استفاده شده است که در آن با استفاده از نظر کارشناسان (روش دلفی) متغیرها و شاخصه هایی برای مکان یابی بهینه و مناسب استخراج شده و سپس با رتبه بندی این شاخصه ها و متغیرها، مکان های مناسب یعنی منطقه لاویج، منطقه بلده، منطقه میان بند به عنوان مناطق مناسب معرفی شده اند.

مطالعات و طراحی فرهنگسرای خاوران توسط کامران افشار نادری

طراحی مرکز نمایش های آیینی: طرح مرکز نمایش های آیینی در زمینی حدود ۶ هزار متر مربع در کنار خیابان شریعتی تهران در بخشی از زمین های باقی مانده از باغ بزرگ قاجاری ملک در دست اجرا است. طراحی این مجموعه توسط فرهاد احمدی صورت گرفته و توسط شرکت توسعه فضاهای فرهنگی - هنری شهرداری تهران ساخته می شود (افشار نادری، ۱۳۷۸).

طراحی تپه نور الشهدا گرگان: این تپه یکی از مناطق گردشگری در ناهار خوران گرگان می باشد که با تدفین شدن شهدای گمنام بنای یادمانه ای برای جذب زائران طراحی و اجرا شده است.

۸. روش گردآوری اطلاعات

در این روند مشاهدات عینی از محیط کالبدی، رجوع به اسناد، خواندن و مطالعه کتاب، پایان نامه و تحقیقات صورت گرفته در داخلی و خارجی مربوط به موضوع الزامی است علاوه بر آن تهیه پرسش نامه و سنجش میزان هویت اقوام نسبت به احیاء هنرهای آیینی در دستور کار خواهد بود و در نهایت فیش برداری ابزار تحقیق را تشکیل می دهد.

۹. یافته های تحقیق

۹.۱. مطالعات فرهنگی استان خراسان شمالی

۹.۱.۱. آداب و رسوم

استان خراسان شمالی به لحاظ ترکیب قومی از تنوع زیادی نسبت به بسیاری از استان های کشور برخوردار است. این تنوع تا اندازه ای است که از استان تحت عنوان «گنجینه فرهنگ ها» یاد می کنند. مردم استان از اقوام تات، ترک، ترکمن، کرد (کرمانج) و اقلیت های قومی بلوچ، عرب و لر تشکیل شده است. از آداب و رسوم مردم استان می توان به عید باستانی نوروز، عروسی، مرگ و تعزیه، شب چله، عزاداری در محرم و صفر، نذری، اسب دوانی، کشتی باجوچه، رسم یآوری، عید قربان، بازی ها، موسیقی و محلی که به برخی از آنها اشاره می شود (مرادی، ۱۳۸۵).

۹.۱.۲. عید نوروز

ایرانیان باستان شادی و نشاط را از موهبت های الهی می پنداشتند. عید نوروز که یکی از بزرگترین و کهن ترین اعیاد ایران و یادگار چند هزارساله کشور ماست، به عنوان نمادی از پیروزی نیکی بر بدی و روشنایی بر تاریکی در زمان اعتدال بهاری با شکوه خاصی جشن گرفته می شود.

علاوه بر عید نوروز سایر اعیاد مذهبی مانند عید مبعث، میلاد امام علی (ع) (۱۳ رجب)، عید غدیر و عید قربان با شکوه هر چه بیشتر برگزار می شود (کریمی، ۱۳۸۴).

عکس ۱: سفره هفت سین

۹،۱،۳. شب چله (یلدا)

یلدا به معنای ولادت خورشید است. ایرانیان قدیم بر این باور بودند که در شب یلدا تسلط تاریکی بر زمین بیشتر است و چون فردای آن شب، روشنایی بر ظلمت غالب و روز طولانی تر می شود، پس تولد دوباره خورشید را که مظهر روشنایی است جشن می گرفتند. در این شب افراد خانوار دور هم جمع می شوند، کوچک ترها به دیدن بزرگ ترها می روند. گفت و شنود خانوادگی، بازگویی خاطرات و قصه گویی پدر بزرگ ها و مادر بزرگ ها از مواردی هستند که یلدا را برای خانواده ها دلپذیرتر می کند (مرادی، ۱۳۸۵).

هندوانه به عنوان نمادی کروی که بروش سبز و درویش قرمز و سمبل خورشید است، مهم ترین میوه بر سر سفره چله است. علاوه بر این، خوردن میوه هایی مانند انار سرخ، سیب سرخ، انگور و بیان قصه هایی از رستم و سهراب و خواندن اشعار زیبا و دلنشین از رسوم این شب محسوب می شود. همچنین در این شب خانواده داماد هدایایی را به رسم شب چلگی برای نو عروس پیشکش می برند (محلای، ۱۳۸۰).

عکس ۲: نمایی از مراسم شب یلدا

۹،۱،۴. عید قربان

یکی از بزرگ ترین اعیاد مسلمانان و ترکمنها عید قربان است که سه روز به طول می انجامد. روز اول را (کرگون) می گویند و به نظافت و خانه تکانی می پردازند. روز دوم را (قوفن) می نامند که به پخش شیرینی می پردازند. شب قبل از عید قربان حمام مخصوص می گیرند که به آن (قربان شورا) می گویند که هنگام استحمام اشعار خاصی را زمزمه می کنند. روز عید در نماز جماعت شرکت می کنند و پس از مراسم نماز قربانی می کنند. معمولاً ترکمن های ازدواج کرده فراخور حال خود گوسفند، گاو و یا به طور اشتراکی گاوی را قربانی می کنند (کوکبیان، ۱۳۸۸).

عکس ۳: رسم قربانی کردن در جرگلان بجنورد

۹،۱،۵. مراسم عزاداری در محرم و صفر

در دهه اول محرم در اکثر نکایا و حسینیه ها با حلیم اطعام می کنند و غذای فقیر و غنی در این ماه یکسان می باشد. انجام مراسم سوگواری سید الشهداء (ع) به قدری حائز اهمیت است که آن را به صورت دینی بر گردن خود می دانند. هیئت های زنجیرزنی و سینه زنی با نظم و ترتیب در صفوف فشرده با شرکت همه اقشار مردم در سنین مختلف به گردش در می آیند. شیعیان این خطّه از انجام هر نوع مراسم شادی، حنابستن و استفاده از زیورآلات به شدت می پرهیزند (محلّاتی، ۱۳۸۰).

عکس ۴: مراسم عزاداری امام حسین (ع) در استان

۹،۱،۶. کشتی باچوخه

این ورزش در استان پیشینه ای ۲۵۰۰ ساله دارد. علاقه مردم استان به ورزش پهلوانی کشتی باچوخه را می توان در زندگی قرون گذشته آنها مورد بررسی قرار داد. حکومت های ملوک الطوایفی ساکن در این خطّه متکی بر قدرت ایلات و عشایر بود و بقای هر ایل متکی به قدرت جوانان و پهلوانان بود. در جشن ها، اعیاد مذهبی و ملی مانند عید فطر، عید نوروز و عروسی ها یکی از مراسم اصلی و مهم جشن، برگزاری کشتی با چوخه است (عبدالله زاده، ۱۳۹۰).

عکس ۵: مراسم کشتی با چوخه در گود زینل خان اسفراین

۹،۱،۷. اسبدوانی

وجود اسب های اصیل ترکمن زمینه ورزش اسبدوانی را در این استان فراهم کرده است. اسب ترکمن یک نژاد با قدمت طولانی و شهرت جهانی است که ارزش والایی در انجام مسابقات و جنگ ها داشته است. به دلیل سکونت اقوام مختلف همواره نگاه ویژه ای به پرورش اسب بوده است؛ به نحوی که مراسم اسبدوانی تقریباً آیین و سنت همیشگی در میان ترکمن ها، کردها و سایر اقوام می باشد که در این میان ترکمن ها اهمیت ویژه ای برای اسب و مسابقات آن به مناسبت های مختلف قائل هستند (صیادی، ۱۳۸۹).

عکس ۶: مراسم اسبدوانی در بوستان بش قارداش بجنورد

۹،۱،۸. زبان شناسی و گویش های محلی اقوام ساکن در استان

به دلیل اقامت اقوام گوناگون، تنوع لهجه ها در استان ما زیاد است. شهر بجنورد به عنوان بزرگ ترین مرکز شهری پذیرای این اختلاط قوم یو زبانی است (غمخوار، ۱۳۸۰).

۹،۲. هنر و صنایع دستی

حضور قومیت ها با فرهنگ های متنوع، همنشینی جذاب و در خور تحسینی را برای تولیدات صنایع دستی فراهم آورده است. بنابراین بسیاری از نقوش، طرح ها و تکنیک ها از قومی به قوم دیگر راه یافته، به گونه ای که می توان مجموعه هنرهای سنتی و صنایع دستی خراسان شمالی را چشم اندازی بدیع از تکامل اندیشه ها دانست. صنایع دستی عمدتاً در نقاط روستایی استان متمرکز بوده و سهم بسزایی در اقتصاد خانواده ها دارد. با توجه به فرار گرفتن استان در مسیر عبور زائران ثامن الحجج (ع) موقعیت مناسبی جهت تولید، ترویج و ارائه صنایع دستی وجود دارد (کریمی، ۱۳۸۴).

مهم ترین هنرهای سنتی و صنایع دستی استان شامل گلیم بافی، سفره کردی، نساجی سنتی (چادرشب بافی و ابریشم بافی)، چوخه بافی، چاروق دوزی، کلاه گُرکی، نمد مالی، جاجیم بافی، فرش و قالیچه، پستی، ساخت سازهای سنتی، جوراب بافی، رودوزی و تهیه لباس های محلی است. در بین هنرها و صنایع دستی استان، بافته های داری مانند فرش، قالیچه و پستی ترکمنی به دلیل نقوش بسیار زیبا، تنوع رنگ، شکل هندسی و شکستگی خطوط، اصالت طرح و کیفیت مناسب از جایگاه ویژه ای در سطح ملی و بین المللی برخوردارند (کوکبیان، ۱۳۸۸).

عکس ۸: جاجیم و سفره کردی

عکس ۷: چادرشب بافی در روستای روئین

۹.۳. ویژگی ها و شناسه های شیوه معماری شیروان

آثار معماری بر جای مانده از شیوه شیروان دارای اسلوب معماری ساده و بی تکلف بوده و در این زمینه معماران بیشتر به سنت های قدیمی محلی و مصالح بومی گرایش داشته اند. آثار شیوه معماری شیروان با سه شاخص از دیگر آثار معماری اسلامی ایران بازشناخته می شود: نماسازی واحد درون و برون بنا با کاربرد عنصر سنگ: ایجاد وحدت نمای درون و برون بنا ویژگی خاص شیوه شیروان است؛ که معمار این وحدت را با تأکید بر کاربرد سنگ های پاکترش به عنوان مصالح اصلی بنایی در هر دو نمای درونی و بیرونی بنا آفریده است (هرمان، ۱۳۷۳). پلان چهار گوشه ساده و بدون ایوان: پلان و فرم در شیوه شیروان تحت تأثیر چهارطاقی های ساسانی بوده است که در این معنا سرخ خانه باکو را باید سرمشق عینی معماران عصر نظامی گنجوی دانست؛ و به طور کلی معماران مکتب شیروان در زمینه فرم و پلان از اسلوب معماری خراسانی اواخر عهد سلجوقیان تبعیت نمی کنند، که در آن بر ساخت پلان متقارن دو یا تک ایوانی تأکید می شد (کیانی، ۱۳۷۴). تک مناره بلند و جدا از کالبد اصلی مسجد: ساخت مناره های بلند آجری جدا از حجم و کالبد اصلی بنا با تزیینات آجرکاری دارای نقش مایه های هندسی و کتابت کوفی بر روی آجر و گچ از شاخص های معماری عهد سلجوقی در خراسان است. (همان)

۹.۳.۱. شرایط حرارتی در فضاهای داخلی

در این منطقه، برای ثابت نگه داشتن شرایط مطلوب فضای داخلی ساختمان باید مقاومت حرارتی مصالح را افزایش داد و دیوارهای غربی و قسمت های داخلی ساختمان را با مصالح سنگین بنا کرد (کوکبیان، ۱۳۸۸).

۹.۳.۲. تعیین فرم و جهت استقرار ساختمان

در این منطقه، فرمهای بسته و فشرده و ساختمان های مکعبی شکل با ساختمانهای بهم چسبیده پشت به پشت در جهت محور شمالی جنوبی ارجحیت دارد. در این مناطق بهتراست ساختمان ها مرتفع باشند (غمخوار، ۱۳۸۰).

۹.۳.۳. تهویه مورد نیاز

با استفاده از جدول بیوکلی تیک در این اقلیم در می یابیم که استفاده از تهویه طبیعی یا انتخاب مصالح ساختمانی مناسب، امکان کنترل طبیعی هوای داخلی ساختمان را فراهم می سازد البته در صورت استفاده از روش دوم، باز هم برای خنک سازی ساختمان هنگام عصر و شب، تهویه طبیعی مورد نیاز است. در هر صورت طرح ساختمان در این مناطق باید به گونه ای باشد که در آن، ساختمان بتواند تهویه طبیعی ایجاد کرد. ولی در ماه های سرد سال که فصل بحرانی مناطق سرد است به دلیل سرمای شدید و رطوبت کم هوا باید ورودی هوای خارج به داخل ساختمان را به حداقل میزان ممکن برسانیم یکی از مشکلات عمده در فصل زمستان جلوگیری از ایجاد و تعریق بر روی سطوح داخلی است. زیرا با استفاده از تهویه طبیعی نمی توان از ایجاد تعریق جلوگیری کرد چون ورود بدون کنترل هوای خارج به داخل ساختمان باعث به جریان افتادن هوای سرد و ناراحت کننده (روز) می شود. همچنین بدلیل کم بودن رطوبت هوای وارد شده، رطوبت هوای داخلی نیز کاهش می یابد و ممکن است باعث سوزش و خارش بدن شود. در نتیجه برای جلوگیری از ایجاد تعریق باید رطوبت ایجاد شده در داخل را بدون کاهش دمای هوا از ساختمان خارج کرد

بهترین راه حل، نصب هواکشهایی برقی در قسمتهایی است. از اینرو برای جلوگیری از خیس شدن دیوار زیر پنجره ها، در قسمت کف پنجره باید تداربیری جهت دفع آب حاصل از این تعریق اندیشید بنابراین تنها وظیفه تهویه طبیعی این مناطق در فصل زمستان، تعویض هوای داخلی ساختمان به میزانی است که از ایجاد بوی بد جلوگیری کند این میزان تعویض هوا معمولا اکسیژن مورد نیاز در داخل ساختمان را نیز تامین می کند (کسمایی، ۱۳۸۲).

۹،۳،۴. ضوابط و شاخصه های سایت دهکده توریستی

منطقه حفاظت شده گلول در موقعیت جغرافیایی N374527 E580434 در استان خراسان شمالی واقع است. این منطقه با مساحت تقریبی ۱۷،۰۰۰ هکتار، در ۷۰ کیلومتری شمال شهر شیروان و در حدود نوار مرزی ایران و ترکمنستان قرار دارد. در این منطقه جنگل های تُنک اُرس و مراتع سرسبزی وجود دارد و گونه گونی حیات وحش آن نیز قابل توجه است.

منطقه حفاظت شده گلول و سرانی دارای آب و هوایی عموماً کوهستانی، با شیب های تند و دره های عمیق و صخره های مرتفع است. این منطقه قسمتی از رشته کوه های موسوم به کپه داغ را تشکیل داده و از مناظر بدیع و فریبنده ای برخوردار است. منطقه حفاظت شده گلول و سرانی با توجه به دارا بودن ویژگی های خاص طبیعی، از جمله جنگل های انبوه درختان ارس و تنوع بسیار زیاد پوشش گیاهی و نیز زیستگاه خالص ترین قوچ اورپال، اولین بار در ۲۷ تیرماه سال ۱۳۵۰ توسط سازمان شکار بانی و نظارت بر صید آن زمان با عنوان منطقه حفاظت شده اعلام شد. تعدادی روستا در حاشیه جنوب و جنوب غرب این منطقه وجود دارد که ساکنان آنها عمدتاً از کردهای کرمانج بوده و حرفه اصلی اغلب آنان دامداری است و تعدادی به کشاورزی و باغبانی مشغول هستند. روستای سرانی تنها روستایی است که در مرزهای این منطقه قرار دارد و نام منطقه نیز برگرفته از این روستاست. پست ترین نقطه در این منطقه در رنج ارتفاعی ۱۴۰۰ متر و بالاترین نقطه منطقه در رنج ارتفاعی ۲۹۰۰ متر قرار دارد و دمای متوسط سالانه هشت درجه سانتی گراد و بارندگی متوسط ۴۵ متر است. این منطقه دارای زمستان های سرد و تابستان های معتدل بوده و سرما و یخبندان در آن از آبان ماه، آغاز و تا اوایل اردیبهشت ماه ادامه می یابد. یزان بارش در این مناطق بین ۴۰۰ تا ۵۰۰ میلی متر به طور متوسط در سال است و حداقل درجه حرارت در گرمترین روزهای سال از ۲۵ درجه سانتی گراد تجاوز نمی کند. در پایین دشت این منطقه تخته گلول قرار دارد که در فصل بهار دارای چشم اندازی زیبا از پوشش گیاهی به گل نشسته اعم از شقایق، خیارک و انواع بالشتکی است و در داخل این منطقه پوشش انبوه ارس در ارتفاعات منطقه قرار دارد که در نقاطی که ارس وجود ندارد انواع بالشتکی ها از قبیل گون، کلاه میرحسن، چوبک و اسپرس خاردار، پوشش زیبا و چشم نوازی به عرصه های طبیعی منطقه بخشیده است. در منطقه حفاظت شده گلول و سرانی حیوانات و پرندگانی هم چون قوچ و میش اورپال، پلنگ، گربه وحشی، گراز، سمور سنگی، خرگوش، دارکوب قهوه ای که بسیار کمیاب است، سهره سیاه و کبک دری نیز زندگی می کنند. از چشمه های این منطقه نیز می توان به کور چشمه، قربان چشمه، چشمه گیری اشاره کرد که در کنار رودخانه ای که در مرز جنوبی منطقه به طرف سرانی جاری است منابع آبی منطقه را تشکیل می دهند. از نقاط ارتفاعی این منطقه می توان علم، قله چوپان، ارتفاعات تنبل، کوه بزآن، کور چشمه کوه کناره نام برد. بجز تخته گلول (گلپل) زیارتگاه زکریای پیغمبر (ع) نیز در ارتفاعات جنوبی این منطقه حفاظت شده واقع است که در روزهای تعطیلات پذیرایی انبوهی از مردم محلی و غیربومی از سایر نقاط استان و حتی کشور است. در دو کیلومتری غرب روستای سرانی محلی به نام قدمگاه ایوب وجود دارد که دارای درختان قطور و کهنسال ارس است در میان این درختان، درخت ارس بسیار بزرگی وجود دارد که به لحاظ قطر تنه و قدمت کهنسال ترین ارس در خراسان بزرگ بوده و جزو پنج درخت ارس کهنسال ایران است (هرمان، ۱۳۷۳).

با توجه به ارزش زیستی این درخت اقداماتی جهت ثبت آن در فهرست درختان کهنسال و آثار طبیعی ملی از سال ۸۵ از سوی اداره کل حفاظت محیط زیست خراسان شمالی صورت گرفت که در سال گذشته جزء آثار طبیعی ملی کشور به ثبت رسید. منطقه حفاظت شده گلول و سرانی دارای سه محیط بانی در جنوب، جنوب غرب و غرب منطقه است که توسط محیط بانان پرتلاش و

زحمت کش منطقه گشت و کنترل حفاظت می شود. نسبت مساحت این منطقه به مساحت کل مناطق تحت مدیریت سازمان محیط زیست خراسان شمالی ۶،۶۵ درصد است (عبدالله زاده، ۱۳۹۰).

عکس ۹: منطقه حفاظت شده گولیل (گلیل) و سرانی شیروان

۹.۴. فرهنگ بنیان تئوری حاکم بر پروژه

پرداختن به فرهنگ غنی شیروان با توجه به گستردگی و فراوانی عناصر و اجزاء آن مجموعه ای جداگانه و مستقل را طلب می کند. آنچه در اینجا مورد توجه نگارنده است تمرکز بر بخش هایی از فرهنگ شیروان است که پس از عبور از یک فرآیند معمارانه خود را در سیمای پروژه طراحی شده و به صورت خطوط و احجام و فضاهای تعریف شده در سایت دیده است. در اینجا احجام و فضاها هویت و مفهوم وجودی خود را از عصاره فرهنگ بومی دریافت می کند.

اما آنچه که از فرهنگ گسترده شیروان مورد توجه قرار گرفته است و خود را در هیأت مبانی تئوریک پروژه معرفی کرده است مشتمل بر سه بخش اساسی می باشد که این سه عنصر واجد اهمیت خود تشکیل دهنده شاکله اصلی فرهنگ شیروان می باشد. زبان، معماری، موسیقی و رقص سه شاخص گسترده و واجد ارزش در فرهنگ اقوام شیروان می باشند که هر یک اهمیت و نیاز به یک پژوهش عمیق و مجزا را دارند. در این مجال به هر یک از این عناصر مختصری خواهیم پرداخت علی الخصوص موسیقی و رقص که بیشترین تأثیر را بر روند طراحی مجموعه داشته است و آنچه که از زبان و معماری اقوام شیروان برداشت شده است بیشتر اشتراکاتی است که این دو عنصر با موسیقی و رقص کردی داشته اند.

اما پیش از آنکه بحث پیرامون موسیقی و رقص کردی و در پی آن زبان و معماری شیروان را آغاز کنیم نخست مروری خواهیم داشت بر موضوع معماری و موسیقی و چگونگی ارتباط این دو شاخص اصلی فرهنگ با یکدیگر (عبدالله زاده، ۱۳۹۰).

۹.۵. توجه به واقعیت های موجود و انعطاف پذیری طرح

توجه به محدودیت ها و امکانات موجود، پتانسیل های بالقوه و بالفعل و همچنین تغییرات و تحولات اساسی و بسیار مهم اجتماعی و فرهنگی که به نحوی در اجرا و سرمایه گذاری دخالت موثر دارند موجب می گردد تا برنامه ریزی و طراحی پروژه در قالب یک نظام زمانبندی با تعیین الویت ها صورت پذیرد و عملکردها و عناصر آن دارای قابلیت انعطاف کافی بوده و در صورت لزوم چندمنظوره باشد به گونه ای که طرح از انعطاف پذیری لازم برخوردار بوده و در عین پاسخگویی به نیازهای موجود قابلیت انطباق با شرایط پیش بینی نشده در توسعه های آتی را نیز دارا باشد (صدیایی، ۱۳۸۹).

۹.۶. بررسی پروژه به لحاظ کیفیت های معمارانه

در طراحی مجموعه اقامتی توریستی تلاش شده است حتی المقدور عوامل اقلیمی منطقه مورد توجه واقع شود. با توجه به پروسه طراحی شکل گیری فرم ها غالباً در راستای محور شمال جنوبی صورت گرفته است. در طرح مجموعه با عنایت به وجود کاربری های مختلف کوشش شده است آن دسته از کاربری هایی که احتیاج به نور مطلوب جنوب را دارند در احجامی قرار گیرند که جهت گیری آنها در راستای محور شرقی غربی است. از جمله فضاهای اقامتی هتل که غالباً برخوردار از نور جنوب می باشند.

۱۰. نتیجه گیری

در این تحقیق و در کلیه مراحل مربوط به آن سعی شده است آلترناتیوی مناسب جهت باز زنده سازی این سایت ارزشمند و کم نظیر ارائه گردد که ضمن برآورده کردن اهداف آموزشی و آکادمیک بتواند در آینده مورد استفاده متولیان این مجموعه شهری واقع شود. لازم به ذکر است که هر پروژه ای در سطوح مختلف دارای نقایص و کاستی هایی است که بالطبع این تحقیق نیز از این موضوع مجزا نمی باشد. قصد نگارنده بر این است که پس از تأیید پروژه در قسمت آموزشی در جهت رفع نارسایی ها و کمبودهای موجود در آن اقدام نماید امید است که با کسب راهنمایی از اساتید علم معماری و یاری مسئولین بتوان پروژه را به سمت مراحل اجرائی هدایت کرد.

منابع

۱. کسمایی، مرتضی، ۱۳۸۲، اقلیم و معماری، ویرایش محمد احمدی نژاد.
۲. کیانی، محمد یوسف، ۱۳۷۴، تاریخ هنر معماری ایران در دوره اسلامی، چاپ اول، تهران.
۳. هرمان، جرجینا، ۱۳۷۳، تجدید حیات هنر و تمدن در ایران باستان، ترجمه: مهرداد وحدتی دانشمند، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
۴. مرادی، مریم، ۱۳۸۵، مدیریت گردشگری اصول، مبانی و مفاهیم کاربردی، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ اول.
۵. محلاتی، صلاح الدین، ۱۳۸۰، در آمدی بر جهانگردی، نشر دانشگاه شهید بهشتی.
۶. کویکیان، سوده، ۱۳۸۸، طراحی داخلی مرکز فرهنگی دهکده لایوچ (مرکز همایش -سالن چند منظوره)، (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشکده معماری و شهرسازی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تهران.
۷. کریمی، فرهاد، ۱۳۸۴، موزه فرش گنبد، پایان نامه کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه تهران، پردیس هنرهای زیبا.
۸. غمخوار، اکبر، ۱۳۸۰، اصول و مبانی جهانگردی، نشر فرآمد، تهران.
۹. عبدالله زاده، محمود، ۱۳۷۹، برنامه ریزی ملی و منطقه ای جهانگردی، نشر دفتر پژوهش های فرهنگی، چاپ اول.
۱۰. صیدایی، سید اسکندر، هدایتی مقدم، زهرا، ۱۳۸۹، نقش امنیت در توسعه گردشگری، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی -واحد شوشتر، سال چهارم، شماره ۸، ۹۷-۱۱۰.
۱۱. افشار نادری، کامران، ۱۳۷۸، مقاله، نشریه معمار، تهران.
۱۲. موحدی، مسعود. (۱۳۸۵). فرهنگ ایرانی و توسعه، عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین(ع)، برگرفته از سایت ایران کالچر.
۱۳. شمس، مجید و امینی، نصیره، ۱۳۸۸، ارزیابی شاخص فرهنگ ایرانی و تأثیر آن در توسعه گردشگری، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی، سال اول، شماره چهارم.
۱۴. خاکپور، مژگان و شیخ مهدی، علی، ۱۳۹۰، بررسی فرهنگ و تغییرات اجتماعی بر مسکن روستایی گیلان، دوفصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۷.

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

مقاله نویسی علوم انسانی

اصول تنظیم قراردادها

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله